

*Ierom. Petru Pruteanu: DESPRE LEGĂTURA DINTRE SPOVEDANIE ȘI ÎMPĂRTĂȘIRE
iulie 5th, 2013, Despre legătura dintre spovedanie și împărtășire*

Întrebare din partea revistei „Kifa” (Moscova):

-Părinte Petru! În ultima perioadă, în blogosfera ortodoxă rusă, tot mai intens se discută problema *legăturii* dintre mărturisirea păcatelor și împărtășirea euharistică. Cum au ajuns să fie legate aceste Taine între ele? De ce, după părerea Dumneavoastră, problema a ajuns să fie atât de intens discutată?

-Discuțiile pe marginea acestui subiect, în mediul bisericesc rusesc, se poartă cel puțin din anul 2006 și acest lucru este îmbucurător. Am urmărit cu atenție tot ce s-a scris la această temă și, după părerea mea, majoritatea teologilor care s-au pronunțat la acest subiect pun problema foarte corect și vin cu propuneri care se înscriu destul de reușit în duhul Tradiției Bisericii, precum și în realitatea vieții bisericești de astăzi. După cum vom vedea mai jos, grecii nu au o astfel de problemă, dar la noi, unde împărtășirea sistematică abia este restabilită pe ici-pe colo, se constată că aceasta este împiedicată de „regula” mărturisirii laicilor înainte de fiecare împărtășire.

De multe ori, mărturisirea este făcută în mare grabă sau formal, transformându-se, în cel mai bun caz, într-o simplă binecuvântare pentru împărtășire. Preoții sinceri și conștienți pe bună dreptate ridică această întrebare, mai ales că ei înșiși nu se spovedesc înainte de fiecare împărtășire, iar „ipocrizia dublului standard” nu poate continua la nesfârșit. Așa cum spun Sfinții Ioan Gură de Aur și Nicodim Aghioritul, regulile privind pregătirea pentru împărtășire (post, rugăciune, spovedanie – dacă este cazul) trebuie să fie identice atât în cazul clericilor, cât și al credincioșilor. Clericii nu au și nu pot avea nici un fel de privilegii la primirea împărtășirii, ci numai obligații suplimentare legate de învățare și slujire. Sper că acest lucru va fi înțeles mai bine din abordarea istorico-liturgică și duhovnicească pe care ne-am propus să o facem în cele ce urmează.

1. Din punct de vedere istoric, putem spune că practica mărturisirii păcatelor și a dezlegării lor de către un urmaș al apostolilor (episcop sau un preot delegat) este de origine apostolică (sec. I) și ea a existat dintotdeauna în Biserică, numai că în decursul timpului această practică a avut înțelesuri și forme diferite. Mărturiile istorice din primele trei-patru secole sunt lacunare și confuze, dar deja din sec. IV-V atestăm existența a două tipuri total diferite de mărturisire a păcatelor, care mai târziu „au fuzionat”, rezultând practica spovedaniei de astăzi. Mai exact:

(a) Exista o mărturisire care se făcea doar în cazul păcatelor mari: idolatrie, apostazie, curvie,ucidere, furt și alte păcate considerate „mari” sau „de moarte” (I Ioan 5:16).

O astfel de mărturisire era acceptată o singură dată după Botez (cf. Păstorul Herma, Tertulian ș.a.) sau cel mult de 2-3 ori în viață, iar creștinii care-și luau în serios viața de după Botez, deși se împărtășeau la fiecare Liturghie duminicală sau chiar zilnică, practic nu se mărturiseau niciodată. Până spre sfârșitul sec. IV, în cazul păcatelor știute de toți, *această mărturisire se făcea public, iar în cazul păcatelor necunoscute comunității, acestea erau mărturisite în taină episcopului sau unui preot delegat de acesta.*

În urma mărturisirii, episcopul sau chiar sinoadele locale (cf. Canonul 5, Sin. I Ecumenic) hotărau oprirea de la împărtășirea cu Sfintele Taine a penitentului respectiv pentru o perioadă determinată de timp (de la câteva luni până chiar la 15-20 de ani).

În funcție de pocăința penitentului, termenul de oprire de la împărtășire putea fi scurtat sau prelungit. Primirea la împărtășire se făcea automat, după expirarea termenului care a fost rânduit prin epitimie, fără careva rugăciuni sau formule speciale de dezlegare, iar în unele tradiții locale – prin punerea mâinilor episcopului sau prin ungerea cu untdelemn sfințit.

(b) Exista și o spovedanie monahală, care era făcută în fața părintelui duhovnicesc („stareț /gheronda”), de cele mai multe ori nehirotonit (monahie-stareță, în cazul mănăstirilor de maici), în vederea mărturisirii gândurilor și a primirii unor sfaturi personale privind lupta duhovnicească. Această mărturisire nu viza păcatele mari, care ar fi implicat oprirea de la împărtășire, și care țineau de competența episcopului locului. **Conform izvoarelor istorico-liturgice, nici una din cele două practici de mărturisire nu a avut vreo rânduială liturgică până în sec. XI.**

Mai mult decât atât, abia **în sec. XII, mai întâi în Apus, apoi și în Răsărit, s-a răspândit ideea că mărturisirea păcatelor în prezența episcopului/preotului ar fi singura formă de pocăință și că păcatele nedezlegate de episcop/preot nu se iartă. Ambele idei sunt greșite și periculoase**, și ele au constituit cauza principală a „fuziunii” celor două tipuri de mărturisire, care erau practicate nu doar de monahi, ci și de oamenii din lume. Suprapunerea celor două tipuri de mărturisire au denaturat sensul fiecăreia dintre ele, iar efectul nu a fost totdeauna pozitiv.

2.În primele trei secole, admiterea la Botez se făcea după o catehizare îndelungată, iar candidații trebuiau să dea dovada unei vieți curate încă înainte de Botez. Era inadmisibil ca un creștin botezat să mai săvârșească păcate grave (I Ioan 3:9, 5:18; Evrei 6:4-6), iar dacă se întâmpla ca cineva dintre ei să săvârșească vreun păcat grav, acesta era excomunicat din comunitatea euharistică (I Cor. 5:1-5), iar după un timp, dacă aducea dovada pocăinței, era iarăși primit (II Cor. 2:3-11).

Acest lucru nu înseamnă că primii creștini nu au avut conștiința păcătoșeniei, ba din contră (I Ioan 1:8-10), numai că pocăința pentru păcate era văzută ca un proces continuu, care are o etapă radicală înainte de Botez, apoi devine o lucrare duhovnicească permanentă pentru restul vieții. Un accent deosebit se pune pe „cercetarea conștiinței” (I Cor. 11:28), iar păcatele mici pe care le făcea fiecare „le mărturiseau unii altora” și „se rugau unii pentru alții” (Iacov 5:16; I Ioan 5:16-17).

Bineînțeles, cel mai mare accent se pune pe pocăința zilnică adusă înaintea lui Dumnezeu, în special înainte de împărtășirea cu Sfintele Taine (cf. Didahia 4:14), iar iertarea pentru acele păcate se dădea prin însăși împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos, care este „spre iertarea păcatelor și spre viața de veci”. Dacă ați observat, în această scurtă descriere am folosit verbe la trecut nu pentru că cele expuse n-ar mai fi valabile, ci pentru că înțelesul de odinioară a fost în mare parte pierdut și cu greu mai poate fi recuperat. După Edictul de la Milan (anul 313), în sânul Bisericii au început să fie primiți toți doritorii, deși viața multora nu corespundea Evangheliei. Și chiar dacă pregătirea pentru botez continua să fie făcută cu multă acrivie, numărul creștinilor care săvârșeau păcate opritoare de împărtășanie era tot mai mare, iar Biserica s-a văzut nevoită să dea diferite canoane care să reglementeze disciplina penitențială. Dar chiar și în această situație, mărturisirea păcatelor în prezența episcopului/preotului nu era o condiție necesară împărtășirii, ci fiecare mergea la mărturisire după cum îi dicta conștiința.

Sf. Ioan Gură de Aur, supranumit și „dascălul pocăinței”, deseori face apel la cercetarea conștiinței și pocăința sinceră pentru păcate, dar rareori când prin aceasta el are în vedere mărturisirea păcatelor la preot și, este foarte probabil, ca însuși Sf. Ioan Gură de Aur sau Vasile cel Mare, să nu să se fi mărturisit niciodată (în înțelesul de atunci). Aceasta ar fi însemnat că au avut impedimente la slujirea clericală, dar viețile lor afirmă contrariul, mai ales că toți marii ierarhi din acele vremuri au fost botezați la maturitate și în deplină cunoștință față de chemarea creștină căreia i-au fost fideli. Din păcate, *prin secolul al VI-lea, dar mai ales după perioada iconoclastă, condițiile pentru botez aproape că au dispărut, iar acest lucru a dus la introducerea unor condiții (inițial inexistente) pentru primirea împărtășirii. Odată cu aceasta, a scăzut drastic și frecvența împărtășirii euharistice.*

Dacă în primele secole era inadmisibil ca cineva să participe la Liturghie fără să se împărtășească(!), după secolul al VI-lea Liturghia este văzută tot mai des ca o înfățișare de simboluri și imagini mistice, care te pot înălța duhovnicește și fără împărtășirea euharistică.

Odată cu introducerea pomenirilor nominale la Proscomidie (sec. XI-XII) și dezvoltarea unor idei greșite despre „spălarea păcatelor” celor pomeniți, esența Liturghiei a fost și mai mult diluată, mai ales că pentru a fi pomenit la Liturghie nu era nevoie nici să postești și nici să te spovedești, pe când pentru împărtășire deja se cereau ambele și încă multe altele.

În aceeași perioadă rânduielile monahale ale slujbelor și posturilor devin tot mai răspândite în mediile laice, până când, în sec. XIII, tipicul monahal savait va deveni normativ pentru întreaga Biserică, iar influența monahală asupra vieții întregii Biserici va culmina în perioada disputelor isihaste. Acest context istoric intern al Bisericii, suprapus cu invazia musulmană din Răsărit și influența scolastică din Apus, au făcut ca oamenii să se împărtășească tot mai rar, iar dacă doreau să o facă, ei trebuiau să urmeze practica monahală privind primirea euharistiei, mărturisindu-și TOATE păcatele, inclusiv cele cu gândul. Monahii au început să scrie și diferite ghiduri de spovedanie, învățându-i pe mireni cum să se spovedească „corect”.

Abia în sec. XIX, și doar în spațiul grecesc, forma și frecvența mărturisirii au încercat o revenire la practica veche a Bisericii, așa încât grecii de astăzi se împărtășesc relativ des, dar merg la mărturisire

doar atunci când simt nevoia, fără a fi obligați să se mărturisească înainte de fiecare împărtășire. Nimeni nu neagă existența unor abuzuri în practica grecească actuală, dar ea corespunde mai bine vechii practici a Bisericii.

În Sfântul Munte, de exemplu, există mai multe mănăstiri în care „mărturisirea sacramentală” se practică doar de 2 sau 4 ori pe an, iar călugării se împărtășesc de la 2 la 7 ori pe săptămână. Dacă frații au nevoie de anumite sfaturi de la stareț sau vor să-și mărturisească careva gânduri, o pot face chiar și în fiecare zi, dar aceasta nu mai este mărturisire sacramentală, ci o simplă discuție duhovnicească sau, dacă e cazul, una pur omenească.

Nici mărturisirea sacramentală și nici discuțiile duhovnicești nu au loc în timpul slujbelor și nici măcar nu în biserică. Starețul și fiul duhovnicesc stau de vorbă așezați pe scaun, iar în cazul mărturisirii sacramentale, abia la sfârșit, starețul ia epitrahilul și-i citește rugăciunile cuvenite. Totul este foarte simplu și personal; iar în mănăstirile de maici (dintre care multe sunt metoace ale mănăstirilor athonite), mărturisirea gândurilor se face în fața maicii starețe și doar în cazul păcatelor mai grave stareța poate trimite sora la preotul duhovnic pentru a i se citi și rugăciunile necesare.

Unii se pot întreba: dar ce fel de „Taină a Mărturisirii” este aceasta?

Trebuie neapărat să amintim că în primul mileniu creștin noțiunea de „taină sacramentală” era atribuită doar Botezului și Euharistiei (iar toate celelalte „ierurgii” erau legate și pecetluite de Euharistie; cf. Dionisie Areopagitul).

Abia scolastica apuseană, apoi și teologia ortodoxă (abia în sec. XIII-XIV), include în rândul „tainelor” și pocăința/mărturisirea; iar prin „taina mărturisirii” nu trebuie să înțelegem „secretul mărturisirii”, care e cu totul altceva. Prin urmare, mărturisirea poate fi numită „taină” doar în sensul larg al termenului (așa cum este și sfințirea apei, de exemplu), însă la modul concret ea precede toate „tainele” și tocmai de aceea rânduiala ei nu se începe cu „Binecuvântată este Împărăția...”, iar unele rânduieli prescriu săvârșirea ei în pridvorul bisericii sau în încăperi speciale, nu în biserică și categoric nu în timpul Liturghiei. Dacă penitentul nu are păcate mari, mărturisirea poate fi o simplă discuție duhovnicească, într-o atmosferă „extra-liturgică”, iar de mărturisirea sacramentală (cu rugăciuni și dezlegări) au nevoie doar cei care prin păcate grave s-au rupt de Biserică și doresc împăcarea cu Hristos și Biserica.

3. Sfânta Scriptură și Tradiția patristică a Bisericii noastre pune un mare accent pe creșterea noastră spirituală, lucru posibil doar printr-o maturizare a conștiinței duhovnicești. Bineînțeles, mărturisirea mai deasă ajută la acest lucru, dar numai pe cei din „clasa de mijloc”. **Cei care vin ocazional la Biserică nu înțeleg de ce ar trebui să se mărturisească mai des sau chiar se sperie de așa ceva, iar pe cei care sunt cât de cât înaintați în trăirea duhovnicească, acest lucru îi obosește sau le încetinește avântul lor firesc.**

Mărturisirea nu trebuie să fie percepută ca o posibilitate de a primi iertare pentru păcate pe care nici nu le înțelegi sau nu lupți în nici un fel pentru a scăpa de ele. O astfel de mărturisire devine în scurt timp un formalism amăgitor!

Practica duhovnicească arată că o persoană care se împărtășește câteva săptămâni la rând cu o singură spovedanie este mai atentă la viața sa duhovnicească, decât cea care este chemată să se spovedească înainte de fiecare împărtășire. Cei din prima categorie vor crește și vor spori duhovnicește, înțelegând corect sensurile împărtășirii și spovedaniei, pe când cei din a doua categorie vor percepe spovedania doar ca un ghișeu în care se dau (sau chiar se vând!) bilete pentru împărtășire. Așa se întâmplă de cele mai multe ori, deși pot exista și multe excepții.

Creștinii noștri trebuie să înțeleagă că pocăința nu se reduce la mărturisirea păcatelor și primirea dezlegării. Orice rugăciune și trăire duhovnicească este pocăință. Aceasta nu exclude mărturisirea păcatelor în prezența episcopului/preotului, ci o completează și o desăvârșește.

Putem spune că pocăința este „un exercițiu terapeutic permanent”, iar mărturisirea este „o operație chirurgicală”. Noi însă am ajuns să-i operăm pe oameni la tot pasul, ținându-i într-o anestezie continuă, dar nu-i mai învățăm cum să trăiască sănătos.

Sf. Apostol Pavel îndeamnă, ca înainte de împărtășirea cu Sfintele Taine „să se cerceteze omul pe sine însuși și așa să mănânce din Pâine și să bea din Pahar” (I Corinteni 11:28).

Aici se are în vedere o cercetare a propriei conștiințe, care trebuie educată în așa fel încât omul să-și vadă păcatele sale și să se pocăiască pentru ele, iar dacă păcatele sale constituie impedimente canonice pentru împărtășirea cu Sfintele Taine, atunci el trebuie să meargă să se mărturisească și să-și asume epitimia rânduită până la reintegrarea în comunitatea euharistică a Bisericii de care s-a rupt prin păcat.

Cred că în decursul vieții, omul poate avea doar câteva spovedanii care să fie adevărate întoarceri de la păcat sau „înnoiri ale Botezului”, iar unii nu ajung să experimenteze niciodată o astfel de întoarcere, chiar dacă se spovedesc relativ des. Orice s-ar spune, ***o spovedanie făcută în fiecare săptămână sau chiar și în fiecare lună nu poate avea intensitatea pocăinței adevărate și „râurile de lacrimi” despre care vorbesc Sfinții Părinți cu referire la pocăință.***

Deci ***suntem nevoiți să recunoaștem că nu toate spovedaniile sunt spovedanii în sensul deplin al cuvântului, iar spovedania și pocăința sunt noțiuni care se intersectează, dar nu sunt identice.***

Pentru a ne împărtăși cu Sfintele Taine trebuie să avem o permanentă stare de pocăință și o zdrobire a inimii, fără de care nu putem să ne apropiem de Potirul euharistic. Dar aceasta nu înseamnă că de fiecare dată trebuie să mergem să ne mărturisim, dacă conștiința noastră nu ne îndeamnă la aceasta.

Iar dacă simțim nevoia mărturisirii și acest lucru este posibil de făcut, atunci trebuie să-l facem neapărat: fără grabă, fără stereotipuri, fără a transforma mărturisirea în „ședințe la psiholog”, fără a discuta probleme care ar putea fi discutate în afara mărturisirii și, bineînțeles, fără a obosi preotul în mod exagerat.

Există persoane (în special femei) care, dacă ar fi posibil, ar sta la mărturisire și câte o oră în fiecare zi, ajungând la înșelări periculoase. Dar o astfel de abordare nu este una duhovnicească, ci una sentimentală, iar uneori chiar drăcească. Se pare că *diavolului îi este mai interesant atunci când îți dă impresia că tu faci ceva bun, decât atunci când nu te lasă să faci nimic.* De aceea, mai ales preoții tineri, trebuie să fie atenți la mărturisirile îndelungate și detaliate, dar să se păzească și de formalismul dezlegărilor pe bandă rulantă, care numai spovedanii nu sunt.

Fenomenul spovedaniilor formale se observă mai ales în orașe și în unele mănăstiri, unde practica mărturisirii, mai ales în posturi, trebuie revizuită urgent și radical. Altfel, îndrăznesc să spun că multe din spovedaniile care se fac pur și simplu nu sunt valabile. Iar nevalabilitatea lor se vede și din faptul că cei mai mulți (ne)credincioși, care vin o dată pe an pentru a se spovedi și împărtăși, imediat după aceasta continuă să ducă un mod de viață păcătos și străin de Evanghelie. Preoții consideră că, fiind mai îngăduitori cu astfel de oameni, îi câștigă, dar de fapt se amăgesc, pentru că ei tot în afara Bisericii rămân, iar împărtășirea, chiar și după rugăciunea de dezlegare, s-a făcut cu nevredețenie.

Dumnezeu poate să ierte și pe ucigașul, și pe curvarul care aduc pocăință sinceră și-și schimbă viața, dar a dezlega și a da Trupul și Sângele Domnului tuturor bețivilor și curvarilor care apar o dată pe an la Biserică, iar în zilele imediat următoare continuă viața lor pătimasă, e un lucru periculos și fără urmări pozitive. Nu vorbim aici de excepții...

4. În concluzie aș dori să punctez câteva idei practice, pe care nu le impun, ci doar le propun spre discuții:

(a) Din cauza lipsei de cateheză în Biserică, deseori oamenii trăiesc în păcate deosebit de grave, pe care le consideră o normalitate. Mă refer aici în special la concubinaj, dar și la alte păcate trupești devenite la modă. De aceea, pentru cineva care vine să se împărtășească o dată sau de 3-4 ori pe an, mărturisirea înainte de fiecare împărtășire este obligatorie, mai ales dacă preotul nu cunoaște viața acelei persoane. De fapt, mărturisirea înainte de fiecare împărtășire a apărut anume în acest context, când oamenii au început să se împărtășească doar de câteva ori pe an.

(b) Apare întrebarea dacă trebuie sau nu să dăm împărtășania celor care deja mulți ani la rând se împărtășesc o singură dată pe an, ca un obicei, neavând dorința sinceră de a fi mădulare vii ale Bisericii. De ce să-i amăgim pe acești oameni și să ne amăgim și pe noi înșine? Minimul euharistic fixat de Biserică este împărtășirea o dată la trei duminici (Canonul 80 Trulan), nu o dată pe an. Celor care se împărtășeau o dată pe an eu le-am dat voie să se împărtășească numai dacă acceptau condiția (cred eu justificată) de a veni cel puțin 2-3 duminici la rând la împărtășire. Așa au ajuns unii, pentru prima dată în viață, să se împărtășească câteva duminici la rând și chiar să țină tot Postul Mare. Unii dintre aceia

continuă să se împărtășească și acum, iar pe alții nu i-am mai văzut. Dar chiar și așa, cel puțin am încercat să-i scot din minciuna că dacă te împărtășești o dată pe an e OK și cel care face aceasta este ortodox în toată regula.

(c) Cei care încep să vină mai des la Biserică și înțeleg necesitatea și folosul împărtășirii mai dese, cred că într-o primă fază (durata căreia depinde de fiecare om în parte) trebuie să fie spovediți înaintea de fiecare împărtășire, apoi cu o singură spovedanie să se împărtășească de 2 ori, apoi de 3 ori, până când vor ajunge la o maturitate duhovnicească, când vor depăși matematica și vor veni să se mărturisească de fiecare dată atunci când va fi nevoie, iar viața lor duhovnicească să fie una echilibrată. Apare întrebarea dacă în astfel de situații credincioșii trebuie să treacă să ceară binecuvântare pentru fiecare împărtășire sau nu. Eu cred că în cazul unora da, iar în cazul altora nu este nevoie.

(d) Creștinii care sunt membri vii ai Bisericii, citesc Sfânta Scriptură și alte cărți duhovnicești, își fac rugăciunile de dimineață și seară, țin cele 4 posturi + miercurile și vinerile, sunt împăcați cu toți și se mărturisesc o dată la 3-4 săptămâni, cred că se pot împărtăși la fiecare Liturghie fără prea multe condiții suplimentare.

În toate, însă, e bine să se urmeze sfatul duhovnicului, care nu trebuie să cultive în om ascultarea de el, ci să arate drumul corect spre Hristos și să educe în el o conștiință trează și sănătoasă. Un duhovnic bun niciodată nu va impune fiilor săi duhovnicești condiții pentru împărtășire pe care el însuși nu le îndeplinește, deși poate are o mai mare nevoie. Bunul Dumnezeu să ne ajute să ieșim din stereotipurile bolnăvicioase în care ne-am împotmolit, iar episcopilor și preoților să le dea înțelepciune și putere de a-i apropia pe oameni de Hristos.

Sursa: Teologie.net